

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻ

Բազմաթիւ Երզնկացիներու մէջ Յովհաննէս մեծ զիրք մը կը բռնէ, և իրր միտք, իրր գիտնական, իրր բանաստեղծ, իրր բեմախօս, շատ զիւրաւ չենք հանդիպիր մեր հին գրականութեան մէջ իրեն նման հեղինակներու: Լուսամիտ անձ մը, ըմբռնող նոր ձկտումներու, զիմող գիտական նոր ուղիներու, պրպտող և խուզարկու, միանգամայն կը զգայ ներշնչումը՝ որ կու գայ բնութենէն, կեանքէն, հոգիէն և այսպէս կը բարեխառնէ իր մէջ մեր հին ու նոր գրական կեանքերուն նկարագիրները:

Յովհաննէս Երզնկացի գրականապէս անկեալ դարու մը մէջ ապրած է, երբ կիլիկեան պաշտօնական գրականութիւնը վերջանալու վրայ էր ու բարեբախտաբար սկիզբ կ'առնէր ժողովրդականը՝ բանաստեղծութեամբ: Ծննդեան թուականին նկատմամբ տրուած տարին ենթադրական է, այսինքն 1250ը, բայց շատ հաւանական կը նկատուի և ընդունուած է Հ. Ալիշանէ¹, Նիկ. Մառէ, Հ. Մ. Պոտուրեանէ². վերջինս գտած է յիշատակարան մ'ալ ուր կը յիշուին Յովհ. Երզնկացիի հայրը՝ Շիրին, մայրը՝ Սափիրա և երկու եղբայրները՝ Աւետշահ և Շահնշահ: Վիեննայի Մխիթ. Մտղի. թիւ 217 ձեռագիր ճառընտիրը՝ ընդօրինակուած 1848-9ին և բաղդատուած ուրիշ ճառընտիրներու հետ, ունի ձեռագրի մը մասին հետեւեալ ծանօթութիւնը, որ մեզի կ'ընծայէ կարգ մը նորութիւններ Յովհաննէս Երզնկացիի և իր պարագաներու մասին: «Օրինակն ընդ որում բաղդատեցար զսա (1848-9ի ընդօրինակութիւնը) էր ի 561 նումերի (էջմ. գրատան) առանձին գործք Գրիգորի

Աստուածարանի միայն առ նաւարկութիւնն գրեալ բոլորգիր ի էձծե (1266) թուին ի հայրապետութեան Տեանն Կոստանդեայ, և յարհիւպիսկոպոսութեան Տեանն Սարգսի Մարհասիայի Մեծի, ի քրիստոսապսակ իշխանին մերոյ Պարօն Յովհաննէսի Տեանն ծառայի յԵկեղեաց գաւառն Էզնկայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչի զրիչն Յովհաննէս Սարկաւագ: Յիշատակէ զուսուցիչն և զվարդապետն զՏէր Յովհաննէս, որ սպանեալ է յանօրինաց, որով յիշէ և զառաջին ուսուցիչն զհայր Յակոբ, ևս և զհայրն իւր զՇիրին և ըզհանգուցեալ մայրն զՈւփրիա (ոչ թէ Սափիրա ինչպէս կը հանդիպինք Հ. Մ. Պոտուրեանի մօտ), զեղբարսն զԱւետշահ և զՇահնշահ³: Յայտնի է որ յիշատակարանիս Յովհաննէս Սարկաւագը՝ Երզնկացին է, 1266ին սարկաւագ և արդէն կարող զրիչ, որով ծննդեան թուականը 1250 զնել անհաւանական չէ. ինք նոյն ատեն կը պաշտօնավարէր Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյն մէջ. մայրը վախճանած էր արդէն այդ տարին, իսկ հայրը կ'ապրէր հաւանօրէն Արկա գիւղը՝ ուր ծնած էր Յովհաննէս. եղբայրներուն անունները միայն ծանօթ են մեզ, առանց ուրիշ ոնէ տեղեկութեան: Իսկ ուսուցիչներէն կը յիշէ նախ առաջին մը՝ Հայր Յակոբ, առանց ուրիշ ծանօթութեան. մինչ երկրորդին՝ Տէր Յովհաննէս վարդապետին համար կը յիշատակէ մահը անօրէններէն, զուցէ Երզնկայի մէջ: Ուրիշ ոչինչ գիտենք իր մանկութեան վրայ. անշուշտ թափառեցաւ՝ գիտութեան ծարաւով, Երզնկայի շուրջը գտնուող վանքերը, ինչպէս Ս. Մինաս, Ս. Գրիգոր, և զուցէ հեռաւոր տեղեր ալ գնաց: Երզնկա նոյն ժամանակ Յովհաննէս Պարոնի քաղաքական իշխանութեան և անոր հօր Սարգիս արքեպիսկոպոսին եկեղեցական հովուութեան ներքև զարգացեր և գրական կեանք մ'ըստեղծեր էր իրեն, ուսկից մեծապէս կըցաւ

1. Յուշիկք. Բ. հտ. 1870. էջ 502.
 2. Բզմվ. 1906. էջ 256. 1910. էջ 502.
 3. Հ. Յ. Տաշեան. Յուցակ Զեռ. Վիենն. Մխիթ.

Մտղի. էջ 552. գրութեան ընդօրինակողն է Տէր Պօղոս Պետրոսեան վրդ. Կ. Պոլսեցի, օրինակեաց ի սուրբ Լէմիածին: